

Символізація гендеру в культурі і через культуру (Симона де Бовуар "Друга стаття")

Анотація. У статті досліджуються філософські питання жіночої долі, призначення і ролі жінки у суспільстві. Спроби пояснити читачу що таке жіноча доля, чи здатна жінка відбутись як повноцінна особистість, які умови обмежують свободу жінки та як їх подолати. Як стало відомо, становлення жінки та її сучасне становище викликані впливом історичних умов. Також засвідчується нерівність і насаджувана силоміць "інакшість" жінок. Дослідження питання, що постало із спроби видатної жінки з'ясувати свою суть та своє призначення є актуальним і в наш час і є шляхом до звільнення від стереотипів пов'язаних з жінкою. Адже те, що суспільство розуміє під жінкою є нічим іншим ніж соціальним конструктом.

Ключові слова: патріархальний, стаття, екзистенціалізм, фемінізм, «сильна стаття», «інша», вторинність, жінка, чоловік.

Abstract. The article deals with the philosophical question of women's fate, purpose and role of women in society. Attempts to explain to the reader what the fate of female or if woman is able to take place as a complete person, provided that restrict the freedom of women and how to overcome them. It is learned that becoming a woman and her current situation caused by the influence of historical conditions. Also certified inequality and implanted by force "otherness" of women. Research questions that arose from attempts to outstanding women find out their content and their purpose is relevant in our time is the way to liberation from the stereotypes associated with women. After that society understands the woman is nothing more than a social construct.

Keywords: patriarchal, sex, existentialism, feminism, "stronger sex", "other" secondary, woman, man.

Світ, який постає зі сторінок численних праць Сімони де Бовуар – це світ переважно жіночий, точніше побачений, розкритий з погляду жінки. Проте тут усі цінності, «жіночі» інтереси і соціальні ролі виявляються не такими, якими їх прийнято бачити у патріархальному суспільстві. Саме традиційні уявлення (турботлива й покійна господиня, віддана коханка, хранителька домашнього вогнища тощо), ідеї містифікуються як силоміць нав'язані жінці «сильною» статтю. Опіраючись на екзистенціалістські підходи й категорії, авторка «Другої статті» змогла показати тотальну відчуженість жіночого існування як постійного, незмінного існування в ролі «іншої», підлеглої, не самодостатньої. Дана книга (1949) ніби теоретично підсумовувала цілий етап у розвитку феміністичної ідеології й жіночого руху загалом [1,5].

В останні десятиліття XIX і на початку XX століття у літературі, мистецтві неодноразово піднімаються питання про жіночі проблеми. Для того щоб спростувати численні міфи та приписи, які узаконювали нерівноправність статей, викрити «багатотомне глупство», всілякі вигадки, розповсюджені з початку століття про життєве призначення жінок авторка використовує різні підходи. Сімона де Бовуар у своїй праці поєднала риси наступальної феміністичної публіцистики і строгого наукового дослідження.

Одним з підходів є дослідження зв'язку долі людини з біологічними особливостями її організму. Сімона де Бовуар заперечує патріархальне переконання ніби статеве життя жінки, дитородні функції, які часто суперечать її особистому існуванню, духовному становленню і самовдосконаленню, не дозволяють жінці бути повноправною господинею своєї долі. Так як біологічні прикмети вказують лише на різницю між статями, але не пояснюють, чому жінка приречена на вторинність, на підлеглу, обслуговуючу роль. Також варто відзначити, що анатомічні ознаки можуть сприяти привілейованому становищу лише за певних історичних умов.

У патріархальному суспільстві чоловіки трактують жінку як іншу, як проміжну опосередковану ланку між мертвою природою, що її підкорює, самостверджуючись, чоловік, і вищою духовною сутністю, носіями якої представники «сильної статі» визначають лише себе. Поняття «Іншої» дуже важливе для розуміння всієї концепції Сімони де Бовуар.

Слід взяти до уваги те, що спочатку народжується індивід, який розвиваючись обирає і приймає самого себе, свою власну сутність, що і є вищим проявом свободи. Екзистенційне буття є буттям спрямованим на самого себе, на пізнання себе, а відтак і світу. Тому думки про те, що жінку характеризує те, що відрізняє її від чоловіка, тобто він головний, а вона – другорядна, вважаються проблемними, до того ж власна свідомість, початок становлення жінки при цьому теж не враховувався.

Інший підхід - історичний. Відомо, що жінка посідала визначне становище у землеробську добу, її наділяли магічними здібностями задобрювати потойбічні сили, які, як вважалося сприяли визріванню врожаю, проте політична управлінська влада належала чоловікам, які завойовували світ, природу. Згодом, з розвитком техніки, знарядь праці шанобливе ставлення до жінки поступово зникало. Жінку шанували доти, доки чоловік був рабом своїх страхів(сил природи). Проте техніка поступово усуває причину статевої нерівності в суспільстві. Саме участь у виробництві поступово змінює становище жінки, але її еволюція ніколи не була прогресивною, тому що здобуті права не закріплювалися в законах. Авторка робить висновок, що історію жіноцтва «зробили чоловіки», утвердивши свій престиж на фізичній силі, чоловіки створили мораль, релігію, ієрархію цінностей. Жінку було позбавлено можливості зреалізувати свої здібності у діяльності, спрямовані на вдосконалення себе і світу навколо себе.

Ідеал жіночої краси був мінливим у різні історичні епохи і в різних народів. У період економічних спадів, промислових криз зростає потік захоплень жіночою красою, здатністю берегти родинне вогнище, у період тоталітарного суспільства з'являються заклики бути сильною та мужньою.

Досить цікавим є розділ в якому Сімона де Бовуар аналізує численні міфи, які представляють жінку з точки зору чоловіків. Історія твориться чоловіками, міфи героїзують їх. Виникає стійка асоціація жіночого – з тілесним (тілним) і чоловічого з духовним (вічним). Вторинність жінки особливо відслідковується в християнстві. Сама легенда про постання світу служить цьому. Жінку Бог створив з Адамового ребра і подарував йому, аби розвіяти його самотність. Таким чином чоловік з'явився як цінність, боже творіння, а жінка після нього, з його плоті і заради нього. У християнстві він одержує владу і над її душею.

У періоди розчарування у розумі і у необхідності світового порядку посилюється культ жіночності й вічної краси. Так було у романтизмі початку 20 ст., після краху просвітницьких ідеалів. Патріархальна свідомість стверджує, що жінка не може творити, їй не доступна трансцендентність і активність у перетворенні світу, але вона надихає творця, вона як даність, ідол. Жінка усвідомлює себе і самостверджується аж ніяк не у покірній відповідності до чоловічих уявлень про неї. Вона це робить володіючи свободою і рівними правами.

Також Сімона де Бовуар намагається розглянути всі стадії розвитку й становлення жінки, виходячи не з якихось вічних уявлень, а з сучасного стану речей. Ще з дитинства на виховання впливають обставини за яких формується дівчинка і саме вони є прокляттям, що тяжіє над жінкою. При вступі в шлюб саме дружині, вихованій у відповідності з традиційними патріархальними уявленнями, важче вдається, ніж її партнеру, міняти спосіб життя, звички. Привчена рости серед опіки, їй важко впоратись з обов'язками, що лягають на її плечі у сімейному житті. Беручи, для прикладу, казки, можна побачити, що активна роль у них відводиться принцам, лицарям, молодим сміливцям, тобто особам чоловічої статі. Такі героїні як Спляча Красуня, Попелюшка ж лише пасивно чекають своєї долі. Можна також відзначити, що вчення минулого людства насправді було історією лише половини людства, так як домінувала постать чоловіка, саме його думка мала значення. Тому славнозвісна Попелюшка зберігає притягальну силу. Усе спонукає молоду дівчину до того, щоб, не домагаючись самотужки тяжкої і непевної перемоги, зачекати «чарівного принца», котрий забезпечить їй статки й щастя. Ці сподівання страшенно шкідливі, бо розпорошують сили і прагнення жінки, вона втрачає ґрунт під ногами. Орієнтуючи доньку на заміжжя, батьки менше дбають про її розвиток.

Упередження, нав'язані в дитинстві, визначають усе доросле життя жінки, яка боїться вийти за межі усталеного, взяти на себе непритаманну їй суспільну роль. С. де Бовуар показує, що з перших самостійних кроків, розбіжність між сформованими вихованням запитами і цілковито невідповідними життєвими ситуаціями буває дуже болісною для молодої жінки. Вирвавшись з-під влади батьків, вона безініціативна, наповнена дивовижними ілюзіями, не може як слід скористатися одержаною свободою. Дівчина переконана, що від неї мало що залежить, що власні зусилля не будуть винагороджені, а хтось має подарувати їй її майбутню долю. Так з

найбагородніших міркувань прищеплена пасивність, покірливість обертається часом найбезчеснішим споживацтвом.

Як відомо безліч стереотипів ще не достатньо подолано. Через це відбувається постійний конфлікт між службовими і родинними, материнськими обов'язками, який часто травмує і виснажує жінку, породжує у неї комплекс вини. Але виробнича необхідність, і досягнення феміністського руху спричинили посилення державної уваги до проблем материнства, догляду за дітьми, таким чином надавши їй певну допомогу.

У праці Симони де Бовуар можна відзначити і те, що трактування чоловіками жінок як істот вторинних є суто думкою стороннього спостерігача, а не тим якими вони постають самі для себе. Проаналізувавши творчість кількох класиків європейської літератури дослідниця переконливо показала, що навіть поборник жіночих прав Стендаль іноді піддається розповсюдженим ілюзіям про жіночу психіку. Проблема полягає в тому, що жінка не може адекватно пізнати себе, бо майже вся література представляє чоловічий досвід і чоловічі уявлення як загальнолюдські, абсолютні, а жіночі – знову ж таки другорядними. Про це також свідчать результати лінгвістичних досліджень. Дані свідчать, що є дуже мало словосполучень, фразеологічних зворотів, які жінка може вживати від самої себе, в основному вони спрямовані на неї і знову ж таки як на об'єкт.

Авторка назвала заключний розділ своєї монографії «До визволення», закодувавши у ньому рух до нескінченного становлення та вдосконалення. Шлях до визволення, до гармонійного співіснування двох статей у вільному суспільстві лежить через подолання нав'язаних історією стереотипів. Нав'язування все тих же вторинних, принизливих ролей рекламою телебачення є перенесенням, відображенням минулих стереотипів, які поновлені у сьогоденні. Модним стає образ супержінки, компетентної економічно незалежної, жінки, яка робить блискучу кар'єру – і водночас продовжує залишатися бездоганною господинею, ніжною дружиною, чарівною коханкою. Вона поступово виборює собі права рівні з чоловічими. Тобто жінка намагається все ж таки пробитися, заявити про себе, проте тягар все ще лежить на ній. Владність, самодисципліна й самоповага, фізична втома мусять зоставатися десь у робочому кабінеті, а вдома слід якимось дивом перетворитись на покірне й усміхнене створіння, перейнятися інтересами родини і чоловіка. Це рекламне кліше знов-таки проектує на жінку чоловічі вимоги і запити, не враховуючи її власної позиції.

Монографія Сімони де Бовуар цікава своєю універсальністю, увагою до всіх аспектів жіночого існування. Проблеми, яких вона торкається, це не лише жіночі проблеми. Сучасні наукові дослідження переконують: ототожнення чоловічого з загальнолюдським приводить до того, що представник сильної статі також стає бранцем нав'язаних стереотипних ролей і боїться вийти за рамки примітивно описаної «мужності», боїться видатись фемінним, надміру м'яким чи ніжним. Він погано уявляє, які вимоги насправді ставить до нього жінка, що її приваблює чи відштовхує. Ідеал дужого й брутального самця-завойовника, годувальника сім'ї залишився в минулому, а що приходить йому на зміну, не зовсім зрозуміло. Це обопільне незнання приводить до непорозумінь.

Оглянувши в загальних рисах історію жіноцтва, можна дійти до певного висновку: всю цю історію зробили чоловіки. Більшість жінок, не ремствуючи, мовчки коряться своїй долі, ті ж, котрі будь-коли намагалися щось змінити, прагнули подолати обмеженість жіночого світу, а не увічнити її. До світового перебігу подій вони долучалися за згодою чоловіків і як складова чоловічих задумів [1,20].

До рівності статей ще далеко. Обираючи шлях незалежності, жінка мусить докласти більших моральних зусиль, ніж чоловік. Сучасність запрошує, навіть зобов'язує жінок до праці й водночас зваблює їх райськими картинками байдикування та утіх: і ці «райські пташки» вивищуються над тими, хто лишається на грішній землі [2,104].

У праці Сімона де Бовуар порівнює жінок з чоловіками. Незважаючи на феміністичний напрямок її праці вона відносить жінок до соціальної сфери якій бракує самостійності. Вона цитує окремі, вочевидь сартрівські, думки про цілісну досконалість чоловічого тіла, і погоджується в тому, що „злочасній анатомії” жінки ”бракує самодостатньої значущості”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ / REFERECES

1. Сімона де Бовуар. Друга стать/Перекл. З французької Н. Воробйової, Я. Собко: В 2 т. Том 1.- К.: Основи, 1994.-390 с.
2. Головащенко І. О. Становлення теорії гендеру. // Основи теорії гендеру. - К.: "К.І.С.", 2004. - с. 79-109.

Закревська Каріна Віталіївна – студентка факультету менеджмент групи МОЗ-14(б) Вінницького національного технічного університету, м.Вінниця. Ел. адреса: karina2002st@mail.ru

Науковий керівник: Головащенко Ірина Олегівна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Zakrevska Karina V. - student of management faculty Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. E-mail: karina2002st@mail.ru

Supervisor: Holovashenko Iryna – Phd of philosophy, associate professor of the Philosophical Department in Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.